

PAPER DETAILS

TITLE: Almanca Eserlere Göre Kudüs'te Kurulan Bir Hristiyan Tarikati: Karmelitler ve Avusturya'daki Faaliyetleri

AUTHORS: Gülsen İSTEK

PAGES: 363-384

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/877052>

Almanca Eserlere Göre Kudüs'te Kurulan Bir Hristiyan Tarikatı: Karmelitler ve Avusturya'daki Faaliyetleri

GÜLŞEN İSTEK

Dr.Öğr.Üyesi,Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
İslam Tarihi Anabilim Dalı
gulsenistekl@siirt.edu.tr | orcid.org/0000-0003-3064-1071

Geliş Tarihi / Received: 03.07.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2019

Atıf/ Cite as

İstek, Gülşen. "Almanca Eserlere Göre Kudüs'te Kurulan Bir Hristiyan Tarikatı: Karmelitler ve Avusturya'daki Faaliyetleri". *İstem*, 17/34 (2019): 363-384. <https://doi.org/10.31591/istem.586259>

Öz

Kudüs'te 1155 yılında Karmel Dağı'nda Hristiyan hacılar ve Haçlı askerleri tarafından kurulan Karmelit tarikatı, kökenlerini Peygamber İlyas ve Elyesa'ya dayandırarak 13. yüzyıla kadar kuruldukları coğrafyada, daha sonra ise Avrupa ve Amerika kıtasında faaliyette bulunmuşlardır. Katolik Hristiyan mezhebi içerisinde oldukça önemli bir tarikat olan Karmelitler, dünyalık nimetlerden kendilerini uzak tutmayı, insanlığa hizmet etmeyi ve günahlarından dolayı kendi nefislerine ceza vermeyi tarikatlarının genel kuralları olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu kadar hümanist görünen bu tarikatın Müslümanlar için aynı duyguyu besleyip beslemediği merak konusu olmuştur. Nitekim kuruldukları yer ve zamana bakıldığında dönemlerinin İslam dünyasında ağır tahribatlara sebep olan Haçlı Savaşları dönemi olduğu görülmektedir. Kudüs merkezli bu tarikat, zamanla Avrupa ülkeleri arasında da yayılma fırsatı bulmuş ve kuruluş yıllarındaki gibi Müslümanlara karşı Hristiyanları koruma amaçlı çalışmıştır. Avrupa ülkelerinden biri olan Avusturya'da da bu tarikat oldukça etkin olmuş ve II. Viyana Kuşatması sırasında Türklere karşı yapılan mücadele içinde yer almışlardır.

Bu çalışmada Karmelit tarikatının ortaya çıkışı, misyonları, Avrupa'ya yayılma nedenleri ve özellikle Avusturya'daki faaliyetleri üzerinde durulmuş, sonrasında da 1622 yılından 1780'li yıllara kadar olan zaman diliminde Avusturya'da yaşadığı sorunlar, gördüğü yardımlar ve Hristiyanlık adına yaptığı hizmetler detaylandırılmıştır. Çalışmada genellikle 18. ve 19. yüzyıla ait Almanca eserler kullanılmış ve eserlerde aktarılan bilgiler dönemin gazete haberleri ve Karmelitlerin güncel medya organlarındaki bilgiler ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hristiyanlık, Karmelit Tarikatı, Kudüs, Avusturya.

Abstract

A Christian Sect Founded in Jerusalem According to German Works: The Carmelites and Their Activities in Austria

The Carmelite sect, founded by Christian pilgrims and Crusaders on Mount Carmel in Jerusalem in 1155, was based on the origins of the Prophet Ilyas and Elyesa and was active in the

geography where they were founded until the 13th century, and later in Europe and America. The Carmelites, a very important sect among the Catholic Christian sects, accepted to keep themselves away from the blessings of the world, to serve humanity and to punish their own souls for their sins as the general rules of their sects. However, it has been a question of whether this sect, which seems so humanistic, nurtures the same feeling for Muslims. Thus, when we look at the place and time it was founded, it is seen that the period was the period of the Crusade Wars which caused severe destruction in the Islamic world. Over time, this Jerusalem-based sect had the opportunity to spread among European countries and worked to protect Christians against Muslims as it was in its foundation years. In Austria, which is one of the European countries, this sect was very effective and during the Siege of Vienna II, they provided important assistance behind the war against the Turks.

This study focuses on the emergence of the Carmelite sect, its missions, the reasons for its expansion into Europe, and in particular its activities in Austria and the problems it experienced in Austria during the period from 1622 to 1780, the supports it received and its services on behalf of Christianity are given in detail. In this study, generally, German works of the 18th and 19th centuries were used, and the information given in the works was supported by the newspaper reports of the time and the information in the contemporary media organs of the Carmelites.

Keywords: Islamic History, Christianity, Carmelite Sect, Jerusalem, Austria.

Giriş

İsmi Filistin'deki Karmel Dağı'ndan¹ alan ve Almanca "Orden Unserer Lieben Frau vom Berge Karmel" olarak adlandırılan Karmelit tarikatı², 1155 yılında kurulmuş³ ve tarikatın ilk liderleri de bu dağda "alda" adını verdikleri ilk manastırlarını inşa etmişlerdir.⁴ Karmelitler kökenlerini Peygamber İlyas ve Elyesa ile birlikte ona inanan kimselere dayandırmış ve İlyas peygamberin açtığına inanılan bir su pınarının yakınlarını manastır yeri olarak belirlemişlerdir. Karmel Dağı'nda inşa edilen bu manastırın ilk kurucusunun kim olduğu bilinmemektedir.⁵ Ancak 1187 yılında gerçekleşen Hittin Savaşı sonrasında Akkâ kalesinin ele geçirilmesiyle manastırda bazı değişiklikler olduğu görülmektedir. Akkâ'ya yeniden sahip olmak isteyen Haçlılar, 1191 yılında yeni bir saldırı düzenleyince Selâhaddin-i Eyyûbî Hayfa şehrinin bir üs haline gelmemesi için kale

¹ Karmel Dağı, Eski Ahit'teki bazı metinlerde İlyas ve Elyesa Peygamberlerin halkına dini tebliğ etmek için kullandığı mekân olarak geçmekte ve dağ; güzelliğin, bereketin ve mutluluğun sembolü olarak tasvir edilmektedir. Eski Ahit'in Krallar 18:20. bölümünde "Ahav bütün İsrail'e haber salarak peygamberlerin Karmel Dağı'nda toplanmalarını sağladı" ifadesine göre bu dağın bir toplanma mekânı olduğundan, Krallar 18:42'ye göre "Ahav yiyip içmek üzere oradan ayrılınca, İlyas Karmel Dağı'nın tepesine çıktı. Yere kapanarak başını dizlerinin arasına koydu" metninden anlaşıldığı üzere İlyas Peygamberin irşad mekânı olduğundan ve aynı bölümün 2:25. kısmında ise "Elişa oradan Karmel Dağı'na gitti, sonra Samiriye'ye döndü" cümlesinden de Elyesa peygamberin de burada tebliğ faaliyetlerinden bulunduğu ve Nahum 1:4'e göre ise bu dağın yeşilliklerinden ve bereketinden bahsedilmiştir. Kutsal kitaptaki metinler için bkz. Kutsal Kitap, "Karmel", erişim: 11 Haziran 2019, <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/>. Ayrıca bk. Norbert Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane nach dem heiligen Lande im Jahre 1870*, (Wien: Verlag der Marien-Anstalt in Linz, 1871), 155.

² Alman coğrafyasında bu tarikat farklı isimlerle anılmıştır. Almanya'nın güney kısımlarında ve Avusturya'da bu tarikat "Karmeliten" olarak adlandırılırken, Kuzey Almanya'da "Karmeliter" olarak isimlendirilmiştir. Almanca kaynaklarda da bu nedenle bazen Karmeliten bazen de Karmeliter tanımlaması kullanılmıştır.

³ Bazı eserlerde ilk Karmelit manastırının 707 yılında İtalya'nın Siena kentinde kurulduğu, aynı tarihte Floransa'da da bu isime rastlandığı bildirilmektedir. Ancak iddiayı ortaya koyanlar da bunun tartışmalı bir mevzu olduğunu dile getirmiştir. Bk. "Karmel und Babylon", *Neues bayerisches Volksblatt*, 28 August 1869, Nr.235, 937.

⁴ Christian Quix, *Geschichte des Karmeliten-Klosters der Villa Harna*, (Aachen: Kommission bei J. Mayer, 1835), 2.

⁵ Quix, *Geschichte des Karmeliten-Klosters*, 2.

duvarlarını yıktırmıştır.⁶ Jeopolitik bir konumu olan manastır da bu dönemde yıkılmış olsa gerektir. Dük Berthold von Limoges isimli Kalabriyalı bir haçlı askeri yanındaki kimselerle ile birlikte harabe haline gelmiş bu şapeli yeniden inşa etmiştir. Sonrasında da Kudüs'lü Albrecht (1206-1214) 1209 yılında bu manastır için kurallar koymuştur. Böylelikle Karmelitler, Haçlı askerleri ve din adamları tarafından Karmel Dağı'nda kaideleri olan ve sistemli bir hale getirilmeye çalışılan bir Hristiyan tarikatı haline gelmiştir.⁷

Tarikatın 1206-1214 yılları arasında görev yapan Kudüs Latin Patriği Aziz Albert'in kaleme aldığı tüzükten ve 1224 yılında Papa III. Honorius (1216-1227) tarafından bu tüzüğün onaylanmasından sonra resmen kurulduğu görülmektedir.⁸ Tarikatın yaşam felsefesine bakıldığında keşişlik hayatını benimsediği ve ilk müritlerinin de kendilerine örnek olarak münzevi bir hayatla tanıyan İlyas peygamberi ve inziva yeri olarak da Karmel Dağı'nı seçtikleri bilinmektedir. Her bir mürit kendisine ait hücrede ya da kulübede az yeme, az içme ve az konuşma usullerini yerine getirmektedir. Ancak merkez olarak kullandıkları beldenin Haçlı Seferlerinin merkezi olması ve üyelerinin Müslümanların fetih hareketlerinden etkilenmesi nedeniyle 1238 yılından itibaren küçük gruplar halinde Karmel Dağı'nı terk etmeye başlamışlar ve ilk olarak Fransa ve daha sonra da İngiltere'ye doğru göç etmişlerdir.⁹ İngiltere'de ilk kez Skapular kıyafetini giyen, sadece su ve yabancı meyvelerle beslenen, asla et yemeyen ve bu durumunu 20 yıldan fazla sürdüren, 1245 yılında Karmelitler tarafından "Ordens-general" unvanı ile liderliğe seçilen Aziz Simon Stock (1165- 1265) başkanlığında Karmelitler toplanmış ve 1247 yılında tarikatın kuralları Avrupa şartlarına ve toplumuna göre yeniden düzenlenmiştir.¹⁰ Aynı yılda Papa IV. Innocenz değişime uygun olarak tarikatın adını "*Orden der Brüder der seligen Jungfrau vom Berge Karmel*"¹¹ şeklinde dönüştürmüştür. Papalık makamı tarafından verilen diğer bir onay ise; Papa X. Gregor'un (1271- 1276) 1274 yılında mühürleyip tarikata ulaştırdığı resmi belgedir.¹²

Ortaçağ'dan bu yana birbirleri ile daima sürtüşme içinde olan ve birbirlerini sık sık aforoz eden Doğu ve Batı kiliseleri 1054 yılında Schisma olarak adlandırılan bir olayla ayrılıklarını daha belirgin hale getirmişlerdir. Ancak Schisma'nın tarihi süreç boyunca devam ettiği ve Batı kiliseleri olarak adlandırılan Roma-

⁶ Mustafa L. Bilge, "Hayfa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 17/41.

⁷ Vorstande des Vereines zum Besten des Heiligen Landes, *Das Heilige Land*, (Köln: J.P.Bachem, 1861), 5:83; Yazar Yok, "Karmeliter", *Allgemeine Realencyklopädie oder Conversationslexikon für alle Stände*, (Regensburg: Verlag von Georg Joseph Manz, 1870), 8:343-344; "Karmel und Babylon", *Neues bayerisches Volksblatt*, 937.

⁸ "Karmeliter", *Allgemeine Realencyklopädie*, 8:344.

⁹ Orden des Teresianischen Karmel in Deutschland, "Ab 1238- Rückkehr der Eremiten nach Europa" (Erişim 2 Kasım 2019).

¹⁰ Karl Sturm, *Geschichte des Protestantismus in dem österreichischen Kaiserstaat*, (Leipzig:Verlag von Otto Wigand, 1862), 1:125-126.

¹¹ Latince "Fratres beatae Mariae de monte Carmelo" olarak adlandırılan bu tarikatın Türkçe karşılığı "Karmel Dağı Aziz Meryem Kardeşliği Tarikatı"dır.

¹² Quix, *Geschichte des Karmeliten-Klosters*, 2.

Katolik kiliselerinin kendi içinde de bir ayrışmaya gittiği görülmektedir. Bu kiliseler ortak bir tehlike karşısında aralarındaki parçalanmışlıkları unutarak geçici de olsa beraber çalışma yoluna gitmiştir. Nitekim Selçukluların fetihlerinden oldukça rahatsız olan Bizans'ın Papa aracılığı ile Batıdakilerden yardım istemesi bu hususu teyit etmektedir. Bu durumun çok uzun sürmediği Bizans imparatoru Alexios Komnenos'un (1081-1118) Haçlıların kendisine karşı bir entrika çevirmeleri ve tacını elinden alma endişesiyle Batı Hristiyanlarına karşı Selçuklularla antlaşmasından anlaşılmaktadır.¹³ Ayrıca IV. Haçlı Seferi (1200-1204) sırasında Latinlerin İstanbul'daki Ortodoks kiliselerini tahrip etmesi, kilisedeki kutsal eşyaları çalmaları ve hatta bazı Ortodoks din adamlarını öldürmeleri Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ayrılığı daha da artırmıştır. 1349-1352 yılları arasında Bizanslıların Batı Hristiyanlarına karşı yeniden Müslümanlarla ittifak kurduğu görülmektedir. Söz konusu tarihte Süleyman Paşa Bizans'a yardım için Rumeli'ye geçmiş ve Çimpe Kalesi'nde Osmanlılara ait bir üs kurmuştur. Orhan Gazi ile başlayan Rumeli fetihlerinin artarak devam etmesi bu kez de Batı ve Doğu Hristiyanlarını Haçlı Seferleri'nde olduğu üzere Müslümanlara karşı birleşmelerini mecburi kılmıştır. Bizans imparatoru II. Manuel'in İstanbul'un tehlike altında olduğunu belirterek hem Macar kralına hem de Papa ve Fransa kralına mektup yazarak Osmanlı Devletine karşı yardım istemesi bu duruma örnek gösterilebilir. Nitekim başta Flandra Kontu olmak üzere birçok İngiliz ve Fransız, Macar kralı Sigismond'un komutası altında Niğbolu'ya gelerek yeniden bir Haçlı ittifakı oluşturmuş ve Niğbolu Haçlı Seferi'nde Osmanlı'ya karşı mücadele etmişlerdir.¹⁴ Görüldüğü üzere menfaat ilişkisi içerisinde bir barışık bir kavgalı olan Hristiyan camiasının bu halinden ve yaşanan siyasi hadiselerden Karmelitler de bir hayli etkilenmiş ve 1378-1428 yılları arasında "Ayakkabılı" ve "Çıplak Ayaklı ya da Ayakkabısız" olarak ikiye ayrılmıştır.¹⁵ Tarikatın "Ayakkabısız" kısmı daha sonra birçok manastır açmıştır.

Karmelitler zaman geçtikçe güç kaybetmeye başlamış ve kendi içinde reform çalışmaları başlatmıştır. Tarikat en büyük değişikliği 28 Mart 1515 yılında Yahudi asıllı Katolik bir ailenin¹⁶ dokuz çocuğundan biri olarak dünyaya gelen Avılalı Azize Teresa ile yapmıştır. Annesinin ölümünden sonra babası tarafından 13 yaşında Augustiner tarikatına bağlı manastıra gönderilen ve 20 yaşında da Avila'daki rahibeler manastırına giden ve burada 18 yıl kalan Teresa, reformcu Karmelitlerin önderlerinden biri olmuş ve 1562 yılında kendisine inanan rahibelerle birlikte oldukça katı kuralları olan "Çıplak Ayaklı Karmelit Rahibeler Tarikatı"nı İspanya'da kurmuştur. Kurulan bu ilk manastırlarına da "das Kloster

¹³ Ekkehard von Aura, *Die Chronik des Ekkehard von Aura (nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae)*, çev. W. Pflüger (Leipzig, 1893), 66; Karl August Wilhelm Spalding, *Geschichte des kristlichen Königreichs Jerusalem*, (Berlin, 1803), 21; Reinhard Barth, *Die Chronik der Kreuzzüge* (München: Chronik Verlag, 2003), 23.

¹⁴ Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. Vladimir Mirmiroğlu, (İstanbul, 1956), 29-30; Sa'deddin Efendi, *Tâcüt-tevârih*, (İstanbul, 1279), 1: 142; Münecimbaşı Ahmed ibn Lütfullah, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (Câmiü'd-düvel)*, çev. Ahmet Ağrakça, (İstanbul: Akdem Yayınları, 2014), 163.

¹⁵ "Karmeliter", *Allgemeine Realencyklopädie*, 8:344.

¹⁶ Teresianischer Karmel in Österreich, "Biographie von Teresa", (Erişim 8 Haziran 2019).

zum heiligen Joseph" (Aziz Yusuf Manastırı) adını vermişlerdir.¹⁷ Bu tarikatı kurmasında manastırda dinlediği "Bugün manastır yemini yapan herkes buraya çağrıldı, ancak bunlardan sadece bazıları özel olarak seçildi. Seçilenler ise dünyadan kurtuluşa ermek için vazgeçenler olur"¹⁸ sözlerinin geçtiği bir vaaz etkili olmuştur. Kadınlar tarafından kurulan bu tarikat, Johann von Kreuze tarafından keşiş manastırlarının kurulmasıyla daha da önemli hale gelmiştir. 1568 yılında Teresa ve Johann tarafından kurulan, kadın ve erkek manastırı olarak ayrılan toplamda 32 reform manastırı bulunmaktadır. 1580 yılında tarikat arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesi ve yeniliklere birkaç manastırın haricinde çok da itiraz olmaması nedeniyle Papa VIII. Klemens (1592-1605) 1600 yılının Ocak ayında tarikatın reformcu kısmına kendi liderlerini seçme hususunda müsaade ederek onların bağımsızlığını tanımıştır.¹⁹ Reformcuların bu ayrılıktaki amacı; Kudüslü Albert önderliğinde kurulan tarikatın ilk ruhunu yeniden canlandırmaktır.

Karmelitlerin kurulduğu andan itibaren, kuruldukları yer olan Filistin'deki Karmel Dağı ile irtibatlarını koparmadıkları görülmektedir. Nitekim 1871 yılında hac yolculuğuna çıkan Benediktiner tarikatı rahiplerinden olan Norbert Klinger, yolculuk esnasında Karmel Dağına uğradıklarından ve bu dağın güneyinden kuzeyine kadar olan mesafenin 6 saat sürdüğünden, dağın kuzeybatı kısmında Karmelitlere ait bir kilise olduğundan, görevli bir papazının bulunduğundan, papazın evinin kilisenin yanına inşa edildiğinden ve ayrıca dağın hemen yanındaki şehir olan Raifa'da da Karmelitlere ait bir manastır daha olduğundan bahsetmiştir.²⁰

Tarihi süreç içinde üç kısma ayrılan Karmelitlerin, birinci ve ikinci kısmı da kendi aralarında ikiye ayrılmıştır. Tarikatın "ayakkabılılar" olarak isimlendirilen birinci kolu, erkekler tarafından kurulmuş ve genellikle Yukarı Almanya bölgelerinde yaygın olarak, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaklaşık 1500 üye ile 16 ilde ve 120 manastırda faaliyetlerini yürütmüşlerdir.²¹ Bamberg ve Straubing'te bulunan manastırlar aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak da faaliyet göstermiştir. Ayrıca aynı dönemde Viyana'da da bu gruba ait bir manastırın bulunduğu aktarılmıştır.²²

"Ayakkabısızlar" ya da "Çıplak Ayaklılar" olarak adlandırılan ilk Karmelit erkek topluluğu; birinci Karmelit grubu gibi aynı kuralları ve kıyafet şeklini benimsemiştir. Ancak iki grup arasındaki tek fark; bu grubun et yemeyi kendilerine yasak etmeleridir. 1930'lu yıllarda yaklaşık 3000 üyesi olan bu grup; 19 il ve

¹⁷ Anton Klein, *Geschichte des Christentums in Österreich und Steiermark*, (Wien: Mechitaristen Congregations Buchhandlung, 1842), 5: 93; Andreas Raetz - Nikolaus Weis, *Leben der heiligen Gottes*, (Mainz: Verlag von Franz Kirchheim, 1855), 2:453

¹⁸ Raetz - Weis, *Leben der heiligen Gottes*, 2:460.

¹⁹ Klein, *Geschichte des Christentums in Österreich und Steiermark*, 94; "Karmeliter", *Allgemeine Realencyklopädie*, 8:344.

²⁰ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 153-154.

²¹ Alfred Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, (München: Hoheneichen Verlag, 1940), I: 738.

²² Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

241 manastırda çalışmalarını yürütmüş ve Almanya'nın Bavyera eyelati (Würzburg, Regensburg, Reisach/ Oberbayern, Scwandorf, Neumarkt, München) ile Avusturya'nın Viyana, Graz, Linz ve St. Pölten şehirlerinde manastır kurmuşlardır.²³

Karmelit tarikatının ikinci grubu “ayakkabılı” ve “ayakkabısız” olarak kendi arasında ikiye ayrılan Karmelit rahibeler grubudur. Ayakkabılı Karmelit rahibelerin faaliyetleri Hollanda, İtalya, İspanya ve Amerika'da daha yaygındır. Ayakkabısız Karmelitler ise bir bölgeye hâkim olmak yerine bireysel olarak hareket etmişler, bazen tarikata bazen de bulunduğu bölgenin piskoposluğuna bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Tarikatın bu kolu katı cezalarıyla da bilinmektedir. Söz konusu bu grup, 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde Almanya'nın Köln, Aachen, Düren in Rheinland, Kordel bei Trier, Würzburg, Vilsbiburg, Aufkirchen am Starnberger See, Rödelmeyer bei Neustadt, Velden bei Augsburg bölgelerinin yanı sıra Kirchzarten bei Freiburg in Bregenz, Gmunden, Innsbruck, Linz, Viyana, Mayerling, Wolfsberg in Kärnten gibi Avusturya şehirlerinde de faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.²⁴ Bahsedilen ve sayıları yaklaşık 5000'i bulan bu manastırlarda 11.000 rahibe bulunmaktadır.

Üçüncü Karmelit tarikatı ise 1452 yılından itibaren kurulmuş ve bünyesine din adamlarının yanı sıra din adamı olmayanları, evli çiftleri, bekârları ve dulları kabul etmiştir. Tarikat, kendisine inananlardan belirli zamanlarda yapılacak olan ibadetleri ve oruçları yerine getirmelerini şart koşmuştur. 18.yüzyıldan itibaren “Tertiariier” adı verilen bu grubun manastırlarına bağlı derneklerin ve hayır cemiyetlerin kurulduğu görülmektedir. Almanya'da “*Die Karmeliten vom göttlichen Herzen Jesu*” adıyla Maria Tauscher tarafından 1899 yılında kurulan dernek, kimsesiz ve evsiz çocuklar için bir yurt yaptırmıştır. Almanya'da bu amaçla kurulan birçok sosyal müesseselerin yapımında Karmelitlere bağlı derneklerin rolü vardır. Avusturya'da ise Viyana ve Viyana yakınlarındaki Mödling'te tarikata bağlı evler açılarak bu yapılar, hem eğitim hem de sosyal kurum olarak hizmet vermiştir. 1930 yılında ise Almanya ve Avusturya genelinde toplamda 54 evde 1100 rahibe adayı yeni açılan bu evlerde hem eğitim almış hem de diğer insanlara hizmet etmiştir.²⁵ Karmelitlerin üçüncü kolu manastır dernekleri ile yaşamına devam ettirirken, ikinci kolu değişmeden katı kurallarını devam ettirmiş ve hatta saray halkından birçok kadın bu grubun manastırlarında yaşamlarının sonuna kadar kalmıştır.

Avusturya'nın Linz şehrinde ise tarikatın üçüncü kolu, 1861 yılında “Die Schwestern des Dritten Ordens Unserer Lieben Frau vom Berge Karmel” adıyla ve daha sonraları da “Marienanstalt” adlı bir manastır kurarak, burayı ana şube olarak kullanmışlardır. 1961 yılına kadar 37 şubesi ile bu grup, Linz şehri hari-

²³ Theodor Wiedemann, “Miscelle (Verzeichniss der unter Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster”, *Oesterreichische Vierteljahrsschrift für katholische Theologie*, ed.Theodor Wiedemann (Wien: Wilhelm Braumüller Verlag, 1867), 6:322; Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

²⁴ Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

²⁵ Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

cinde St. Pölten ve Regensburg şehirlerinde de çalışmalarını yürütmüşlerdir.²⁶ Bu cemiyetler hayır işlerinin yanı sıra yemek pişirme, ev idaresi, tarım, eğitim ve sanayi alanlarında okullar kurarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

2. Misyonları ve Yaşam Tarzları

Karmelitler, Roma-Katolik kilisesinin en önemli ruhbanlarını yetiştirmişlerdir. Söz konusu tarikat tarafından kurulan her manastırın başında "Prior" adı verilen üst bir yetkili bulunmuş ve bunlardan birisi de eyaletten sorumlu tutulmuştur. En üst yetkili ise "General" unvanıyla görevlendirilerek ona yardımcı olacak asistanlar ya da konsey üyeleri seçilmiştir.²⁷ Üst yetkiliye tarikatın kural-ları gereğince Roma'da ikamet etme şartı getirilmiştir. Tarikatın üst yetkilisi ve onunla birlikte çalışacak konsey altı yılda bir seçilirken, illerin sorumluları ile manastırın sorumluları üç yılda bir seçilmiştir. Ayrıca Karmelitler, kutsal gördük-leri keşişlerin isimlerine bir ek getirerek manastırlarına vermişlerdir. Örneğin: Johannes vom hl. Aloisius, Redemptus vom Kreuz, Marcellus vom Knaben Je-sus gibi.

Karmelitlere göre münzevi hayat dış görünüş ile bir bütün olmalı ve bu ne-denle tarikatın belirlenen kıyafetleri giyilmelidir. İlk kez Aziz Simon Stock tara-fından giyilen Karmelit tarikatı kıyafeti, ondan sonra onun halefleri tarafından da devam ettirilmiştir. Simon tarikatın kıyafetini ilk kez kendisinin giydiğini ve söz konusu kıyafeti giymenin ne kadar önemli olduğunu şu sözlerle açıklamış-tır:

"Sevgili Tanrım! Sana ve bu tarikatın mensuplarına hediye ettiğim bu kıya-feti kabul et! Bu kıyafet sayesinde bana inananlar ve kardeşlerim hemen tanı-nabilecekler. Bu kıyafet, kurtuluşa uzanan bir söz, tehlikeler karşısında bir ko-ruma, bir barış vaadi ve edebi bir antlaşmadır. Kim bu kıyafet içinde inancını muhafaza ederek ölürse, sonsuz ateşte acı çekmeyecektir".²⁸

Siyah ya da kahverengi bir tunik şeklinde düşünülen bu kıyafet, beyaz bi-siklet yaka bir pelerin ile tamamlanmış ve bazı zamanlarda ise kahverengi renk yerini griye bırakmıştır.²⁹ Bazı eserlerde onların kıyafetlerinin bir zebra görüntü-sü verdiği, ancak bu durumun Peygamber İlyas'a ithafen düşünüldüğü aktarılmıştır.³⁰ Karmelitlerin inanişına göre; İlyas Peygamberin göğsü ateşten bir araba ile çıkarken ateş alan pelerin geride kalanlara bir hediye misali yere düşmüş ve onun rengi ve şekli de Karmelitlerin pelerinlerinin rengine yansımıştır.³¹

Karmelitler hayatlarını tefekkür, dua, tövbe, sessizlik ve sıkı bir çalışma olarak tanımlamışlar ve bu yaşam şartlarını sürdürebilmek için manastırda ya-

²⁶ Andreas Buchner, *Geschichte von Baiern*, (München: In Commission bei Georg Franz, 1838), 6/1:179; Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

²⁷ Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

²⁸ Sturm, *Geschichte des Protestantismus in dem österreichischen Kaiserstaat*, 126.

²⁹ "Karmeliter", *Allgemeine Realencyklopädie*, 8:344.

³⁰ Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

³¹ Rosenberg, *Handbuch der Romfrage*, 738.

şamayı tercih etmişlerdir. Ayrıca hiçbir surette et yemeyerek, oruç tutarak ve kötü kıyafetler giyerek dünyalık zevklerden faydalanmamayı, sürekli ibadet ve dua ederek manevi duygularını korumayı, dini misyonlarını yayabilmek için dini bilimlerle uğraşmayı, sık sık tefekkür ederek öğrendiklerini bir nevi uygulamaya dökmeyi ve günahlarından dolayı da kendilerini kırbaçlamayı³² temel görev ilan etmişlerdir.³³

Karmel Dağı, Karmelitler için hiçbir zaman önemini kaybetmeyen kutsal bir belde olarak görülmüş ve 19. yüzyılda dahi söz konusu dağdaki bulunan manastırda dünyanın birçok yerinden tarikat üyeleri gelerek yaşamlarını burada devam ettirmişlerdir. Buraya gelenler dünyadan uzaklaşarak uhrevi bir yaşam sürmüş, kilisede ya da kendilerine ait hücrelerde zamanlarını ibadet ve tefekkürle geçirmiş, et yemeklerinden uzak durarak ve oruç tutarak kendi nefislerini tutmaya çalışmış ve az konuşarak bir nevi uhrevi hayata hazırlanmışlardır. Geçimlerini ise yaptıkları el işleri ile sağlamışlardır.³⁴ Ayrıca Karmel Dağı'ndan şifalı otlar toplayarak ilaç hazırlamışlar ve manastıra gelerek onlardan yardım isteyen hastalara yardımcı olmuşlardır. Ancak şaşırtıcı olan bir husus vardır ki, senenin çoğu zamanında manastırlarına uğrayan insanlara birkaç gün Hristiyan, Yahudi ya da Protestan olup olmadığı ayırt edilmeksizin hizmet verildiği aktarılmış³⁵, zikredilen milletler ya da dini gruplar arasında Müslümanlar yoktur. Bu durum Karmelitlerin Kudüs coğrafyasında Müslümanlara bakış açısını göstermesi ve takındıkları hümanist duygular içerisinde Müslümanlara yer verip vermediklerini göstermesi açısından önemli görülmüştür. Ayrıca Karmelitlerin, Haçlı Seferleri döneminde Müslümanlarla yaşadıkları mücadeleleri unutamamış olmaları da bu durumda etkili olsa gerektir.³⁶

³² Kırbaçlama hadisesi, antik dinlerde görülen bir hadisedir. Nitekim MS. 1. yüzyılda dahi Yunanlıların birbirlerine üstünlük sağlamak için kendilerini kırbaçladığı görülmektedir. Romalı kadınların ise belirli günlerde gerçekleşen festivallerde dini anlamda kendilerini kırbaçladığı ve bunun yanı sıra ailelerin çocuklarını kırbaçlayarak ceza verdiği de belirtilmektedir. Ceza olarak kırbaçlanma hadisesi, Yahudilerde de mevcuttur. Ayrıca Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce kırbaçlanması (bk. Kitâb-ı Mukaddes (Erişim 3 Kasım 2019), Yuhanna 19/1; Matta 27/26; Markos 15/15), kırbaçlama hadiselerinin çok önceleri başladığını göstermektedir. IV. yüzyılda ise manastırlarda kırbaçlanma ve konsillerde keşişlerin kırbaçlanması bir eğitim metodu olarak uygulanmıştır. Zamanla kırbaçlanma hadisesi Mesih adına çile çekmek olarak algılanmıştır. XI. yüzyılda ise kişilerin kendilerini gönüllü olarak kırbaçladığı ve hatta kırbaçlayanlar arasında Haçlı Seferlerinin başlamasına sebep olan rahip Peter l'Ermite'nin bulunduğu bilinmektedir. XI. yüzyıl sonunda ise kendini kırbaçlamak, günahlara kefarete olarak görülmüştür. Nitekim günahların affedilmesi için kiliseye para verilmesi ya da bunun bedenen kefaretin ödenmesi gerektiği kuralından olsa gerektir ki, birçok fakir keşiş kendilerini kırbaçlayarak günahlarının affedileceğine inanmışlardır. Bu nedenle özellikle X. ve XI. yüzyıllarda manastır hayatının yaygınlaşması ile birlikte bedeni aşağılayarak Tanrının lütfunu kazanma, kendi ve diğerlerinin günahları adına kırbaçlanma hadisesi, dini bir araç olarak uygulanmaya başlamıştır. XII- XIV. yüzyıllarda ise kırbaçlama bir tövbe aracı olarak kullanılmış ve toplu kırbaçlama hadiseleri yaşanmıştır. Ayrıca kendini kırbaçlama hadisesi; kıtlık, doğal afet, iç savaşlar ya da veba salgını gibi durumlarda artmıştır (Geniş bilgi için bk. Dursun Ali Aykut, "Dini Bir Fenomen Olarak Kendini Kırbaçlama veya Flagellant Hareketi", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, ed. Alim Yıldız, (Sivas, 2010), 1: 517-530).

³³ Klein, *Geschichte des Christentums in Österreich und Steiermark*, 94.

³⁴ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 157.

³⁵ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 158.

³⁶ Karmelitlerin ilk kuruluş dönemi olarak kabul edilen 1155-1187 yılları arası, onların Karmel Dağı'nda münzevi bir hayat yaşamasından dolayı Müslümanlarla olan diyaloglarının kısıtlı olduğu ve kendisini ziyaret eden Haçlı askerlerinden aldıkları duyularla Müslümanlara karşı bir nefret his-

3. Karmelit Tarikatının Avusturya'daki Faaliyetleri

"Kutsal Joseph Ayakkabılı Karmelitler Kilisesi ve Manastırı" olarak zikredilen erkek Karmelit topluluğu, Avusturya dükü IV. Rudolf zamanında 1360 yılında Avusturya'ya gelmiş, bir kilise ve manastır inşa ederek faaliyetlerine başlamıştır.³⁷ Ancak tarikat, Ketzeri (sapkınlık ve kâfirlik) olaylarının oldukça fazla yaşanması ve bu hadiseler esnasında zor durumda kalmalarından dolayı manastırlarını kapatarak çalışmalarını durdurmuş ve 1386 yılına kadar da Augustiner tarikatına ait Schottentor'da bulunan bir manastırda ikamet etmişlerdir.³⁸ Karmelit tarikatı her ne kadar Kayser II. Ferdinand (1578- 1637) ile anılsa da görüldüğü üzere Avusturya topraklarına çok daha önce girmiş ve 24 Mayıs 1554 yılında kendilerine ait Am Hof denilen bölgedeki manastırlarını, Viyana'da yeni yeni yerleşmeye çalışan Cizvitlere bırakmıştır.³⁹

1568 yılında Kayser I. Ferdinand döneminde faaliyetlerini durduran Karmelitler Avusturya topraklarına 107 yıl sonra (1661) yeniden gelerek çalışmalarına başlamıştır.⁴⁰ Onların şehre gelmesi, II. Ferdinand'ın en yakın adamını, Karmelit rahip Dominicus a Jesu Maria'ya göndermesi ve rahipten elçisi aracılığıyla kendisine ve kiliseye düşmanlık besleyen⁴¹ ve Protestanlık mezhebinin benimseyen Heinrich Matthias von Thurn önderliğindeki bazı yerel yönetimlere karşı danışmanlık yapmasını istemesiyle başlamıştır.⁴² Fakir bir keşiş olan Dominicus, 28 Temmuz 1620 tarihinde Yukarı Avusturya'nın Schaerding kasabası yakınlarındaki askeri üsse getirilmiş ve burada Ferdinand'ın ordusuna moral vermekle

→ →

si taşıdığı ve bu duyguların da nesilden nesile aktarıldığı düşünülmektedir. Nitekim 1169 yılına kadar Nureddin Zengi (ö.1174) ve Kral Amuary (1162-1174) arasında Mısır üzerine yaşanan bir güç mücadelesi mevcuttur. Selâhaddin-i Eyyûbî'nin Mısır emirliğine getirilmesi üzerine bu durumun Kudüs için yeni bir tehlike olacağından endişelenen Kral Amuary önce Batı'ya elçiler göndermiş, ancak beklenen yardımın gelmemesi üzerine Bizans'a başvurmuştur. Yaşanan mücadelenin Müslümanlar lehine sonuçlanması ve Selâhaddin-i Eyyûbî'nin hâkimiyet alanını Mısır'dan Dicle kıyılarına kadar uzatması ve Haçlı devletlerini bir çember içine alması her iki tarafı Hittin Savaşı'na (1187) sürüklemiştir (Geniş bilgi için bk. Nadir Karakuş, "Miladî XII. ve XIII. asırda Dimaşk ve Haçlılar", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1, (Haziran 2018), 189-213). Söz konusu savaşta diğer Hristiyan tarikatları olan Templier ve Hospitalier tarikatından birçok şövalye öldürülmüş ve Karmel Dağı'nın eteklerinde bulunan Hayfa şehri de bu savaş sonrasında zapt edilmiştir. Bu tarihte söz konusu dağdaki manastırın yıkıldığı düşünülmektedir. Bu nedenden olsa gerektir ki, yüzyıllar sonrasında bile Karmel Dağı'nda yeniden inşa edilen manastıra her milletten ya da dinden insan kabul edilirken, Müslümanlar kabul edilmemiş ya da onlardan bahsedilmemiştir.

³⁷ Yazar Yok, *Kurtze und ausführliche Beschreibung von Herrührung, Erbau- und Benennung die kaiserliche Haupt- und Residenz-Stadt Wien*, (Wien: Adam Damer Verlag, 1716), 36.

³⁸ Anton von Geusau, *Geschichte der Stiftungen, Erziehungs- und Unterrichtsanstalten in Wien*, (Wien, 1803), 155.

³⁹ Geusau, *Geschichte der Stiftungen, Erziehungs- und Unterrichtsanstalten in Wien*, 154; Aemilian Janitsch, *Geschichte der Entstehung und des Wachstums der deutsch-österreichischen Monarchie*, (Wien, 1807), 368; Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 249.

⁴⁰ Yazar Yok, *Kurtze und ausführliche Beschreibung*, 36.

⁴¹ "Kendisine ve kiliseye karşı düşmanlık besleyenlere karşı mücadele" olarak zikredilen husus, Avrupa'da 1618- 1648 yılları arasında gerçekleşen 30 Yıl Savaşları'dır. Bu savaşlar Katolikliği temsil eden Habsburglular ve Protestanlık mezhebine giren bazı Kutsal-Roma Germen imparatorluğuna bağlı prenslikler arasında gerçekleşmiştir. 1648 yılında Vestfalye Antlaşması sona eren bu savaşlardan sonra söz konusu imparatorluk birçok küçük prensliğe ayrılmıştır (Geniş bilgi için bk. Richard Brendel, *Die Schlacht am weißen Berge bei Prag*, (Halle: Hermann Gesenius, 1875).

⁴² Yazar Yok, "Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich und Ursprung ihres ersten Klosters in Wien", *Sonntags-Blatt*, 26 August 1860, (Wien: Ludwig Mayer, 1860), 139.

kalmamış, onlarla birlikte 7 Kasım 1620 tarihinde Prag'da *“Die Schlacht am Weissen Berg”* (Beyaz Dağ Savaşı) adlı savaşta Protestanlık mezhebinin benimseyen Bohemyalılara karşı yürütülen askeri mücadeleye katılmıştır. Dominicus bütün tehlikelere karşı kilise ve Kayser için “Maria vom Siege” adı verilen ve Strakoniz sarayında bulunan Kutsal Meryem resmini eline alarak orduya moral vermiş ve askere “Kutsal Meryem adına!” savaşmalarını söylemiştir. Oldukça etkili bir hitapta bulunan Dominicus'un konuşmasından sonra Avusturya ordusu can düşmanları olarak gördükleri Protestan Bohemyalılara karşı 8 Kasım 1620 tarihinde zafer kazanmıştır.⁴³ Bu hadiseden sonra Kayser Ferdinand, Karmelit tarikatına karşı bir yakınlık hissetmiş ve onlara olan borcunu ödeyebilmek için Karmelitlerin Leopoldstadt bölgesinde bir manastır kurmalarının önünü açmıştır.⁴⁴ Öncelikle karısı Eleonora Gonzaga (1598-1655) ile birlikte Karmelitlerin Viyana'da faaliyetlere başlayabilmesi için İtalya'dan dört rahibeyi Viyana'ya davet etmiş ve onlara kalabilecekleri odalar tahsis etmiştir.⁴⁵

Karmelitler insanlardan uzak ve münzevi bir hayat seçtiklerinden Leopoldstadt'taki Tabor caddesinde bulunan bir bahçıvanın evini manastır yeri olarak düşünmüşlerdir.⁴⁶ Zira kadenci bir anlayışa sahip olan Karmelitler, Tanrının onlar için Leopoldstadt bölgesini seçtiğini ve orada ikamet etmelerinin daha doğru olduğuna inanmışlardır. Ancak evin dul bir kadına ait olması, sahibinin onu satmak istememesi ve ayrıca kadının Protestan olması nedeniyle bazı zorluklar yaşamışlardır. Kayser, bu durumdan Karmelitleri kurtarmak için kadını ikna etmiş ve bahsi geçen evi 15.000 Florin karşılığında satın almıştır.⁴⁷ Ayrıca Kayser onlara geçinebilecekleri kadar mal vermiş ve ayrıca onları bütün vergilerden muaf tutmuştur.⁴⁸

İmparator II. Ferdinand'ın Karmelitleri bu kadar desteklemesinin altında bazı sebepler bulunmaktadır. Ülkesinde birçok ayaklanmanın bulunması, Osmanlı Devleti karşısında kendisini her daim tehdit altında hissetmesi ve Protestanlara karşı yürüttüğü mücadele, bahsedilen sebeplerden bazılarıdır.⁴⁹ Ancak Protestanlarla mücadele eden bir imparatorun, bir evin alımı için Protestan bir kadınla nazik bir arsa alışverişi yapması pek de anlaşılabilir değildir. Kadının özellikle Protestan olarak gösterilmesinin ardında bazı gerçeklerin saklanması ihtiyacının olduğu düşünülmektedir. Nitekim inşa edilmek istenen manastır ve kilisenin bir ibadethane olması ve oranın gasp yoluyla değil de gönüllülük esasına uygun olarak alınması, Protestanların dahi rızasıyla ibadethanelerinin kurulduğunu gösterme çabasından başka bir şey değildir. Ayrıca imparatorun bu kadar çetrefilli ve karışık bir ortamda kilisenin desteğini alması ve arkasında “oldukça

⁴³ “Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich”, 139.

⁴⁴ Mikuláš Adaukt Voigt, *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen*, (Prag: Im Verlag der Gerlischen Buchhandlung, 1787), 4: 52.

⁴⁵ Gustav Adolph Schimmer, *Das alte Wien*, (Wien: Druck und Verlag von C.C. Zamarski, 1856), 11-12: 24.

⁴⁶ “Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich”, 138.

⁴⁷ “Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich”, 138.

⁴⁸ Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 94.

⁴⁹ “Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich”, 139.

dindar" olarak tasvir edilen bir Hristiyan tarikatının bulunması ve kendisinin de ne kadar dindar olduğunu göstermesi oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

Kayser tarafından Leopoldstadt'ta alınan bu yer, 1622 yılında tarikatın kurucu annesi olan Kutsal Theresia için düzenlenen bir günde manastıra dönüştürülmüş⁵⁰ ve ilk ayın de yine aynı gün yapılmıştır. Karmelitlerin burayı ibadethaneye dönüştürmek için oldukça acele ettiği görülmektedir. Nitekim ilk ibadethane dört duvar arasından ziyade cadde üzerine yerleştirilmiş büyük bir haç ve altına konulan bir sunaktan ibaret olmuştur.⁵¹ Ancak imparatorun emriyle bütün bölge süslenmiştir. Açılış töreninde Kayser ile birlikte yüksek rütbeli devlet adamları, kayserin eşi Eleonora, prens ve prensesler, onların çocukları, ispanyol lejyonerler, imparatorluğun önde gelen asilzadeleri ve halktan birçok kimse katılmıştır.⁵² Böylelikle bir bahçıvan kulübesi bir ibadethaneye dönüştürülmüştür. 7 Ağustos 1623 tarihinde bahsedilen Karmelit manastırı için bir vakıfname yayımlanmış ve manastırın inşa edilebilmesi için ilk temelin ancak etrafındaki bahçe ve evlerin satın alınmasıyla başlanabileceği belirtilmiş ve 24 Eylül 1623 tarihinde manastırın inşasına başlanmıştır.⁵³ 1624 yılında Papalık kurumunun Viyana temsilcisi ve Napoliten'deki Averso Başpiskoposu olan Karl Karafa tarafından da manastır törenle açılmıştır.⁵⁴ 1626 yılında Liechtenstein Prensi Hartmann bu mabetlerin genişletilmesine müsaade etmiş ve bu karardan sonra da 1627 yılında önceki temelinin üstüne büyük bir manastır inşa edilmeye başlanmıştır.⁵⁵

Avusturya'nın diğer bir şehri olan Linz'de de Karmelitlerin oldukça saygı gördüğü, 1621 yılına ait metal bir parada tarikatın Linz sorumlusu olan rahip Damascen de Meszaros'un resminin bulunmasından anlaşılmaktadır.⁵⁶ Graz şehrinde ise 1628 yılında Kayser Ferdinand, buradaki göçmen sayısını dengelemek için reformcu Karmelitlerin şehre taşınmasına müsaade etmiştir. Bu müsaade de Weissen Berg Savaşı'ndaki (Die Schlacht am Weissen Berg) Karmelit rahip Dominicus'un gösterdiği hizmetlerin etkisi büyüktür.⁵⁷ Bölgeyi yöneten Kramau Dükü Ulrich von Eggenberg de başta bu tarikat ile tartışmalı olmasına rağmen daha sonra onlar için bir ev satın almış ve 1629 yılında Kayserin onayıyla bir manastır vakfına dönüştürülmüştür.⁵⁸ Tarikat üyeleri bu manastıra

⁵⁰ Michaela Sohn-Kronthaler, "Feminisierung des kirchlichen Personals? Entwicklungen und Beobachtungen am Beispiel religiöser Frauengemeinschaften in österreichischen Diözesen im langen 19. Jahrhundert", *Feminisierung oder (Re-)Maskulinisierung der Religion im 19. und 20. Jahrhundert*, ed. Michaela Sohn-Kronthaler, (Wien:Böhlau Verlag, 2016), 92.

⁵¹ "Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich", 139.

⁵² Katholische (catholische) Blätter für Glaube, Freiheit und Gesittung (29 August 1860), ed. Katholischen Central-Verein in Linz, (Linz: Huemer's Uwe und Panner, 1860), 292.

⁵³ "Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich", 1398; Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 92-93.

⁵⁴ Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 94.

⁵⁵ Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 94-95.

⁵⁶ *Vierter Bericht über das Museum Francisco-Carolinum*, (Linz: Buchdruckerei des Friedrich Eurich, 1840), 4:XXXIV.

⁵⁷ A. Julius Caesers, *Staat- und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermark*, (Graz: J.G. Wein-gand und Franz Ferstl, 1788), 7:420.

⁵⁸ Klein, *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*, 95; Caesers, *Staat- und Kir-*

taşınmadan önce Murvorstadt'ta bulunan bir manastırda kalmışlardır. Graz'da yapılan bu manastır daha sonra askeri bir garnizona dönüştürülmüş ve içinde yaşayanlar da Augustiner tarikatına ait olan, ancak kullanılmayan St. Paul manastırına nakledilmiştir.⁵⁹

İmparator II. Ferdinand'ın 1637 yılında vefatından sonra karısı Eleonora, Ob der Laimgrube (bugünkü adıyla Auf der Laimgrube) adı verilen yerde St. Joseph manastırının inşasına devam edebilmek için manastır olması planlanan yerin etrafındaki evleri satın almıştır. Bu manastır St. Joseph olarak adlandırılmasına rağmen halk tarafından "Siebenbücherinnen" (Yedi Kitaplar), daha sonra ise "Siebenbürgerinnen" (Yedi Vatandaş Kadın) olarak isimlendirilmiştir.⁶⁰ 1639 yılında ise Kayser III. Ferdinand (1637-1657) bütün imparatorluk ailesi ile birlikte saray erkânını da yanına alarak Viyana'daki Karmelit manastırına gelerek Kardinal ve Olmütz Başpiskoposu Prens Dietrichstein'in düzenlediği merasim töreninde yerini almıştır.⁶¹ Rahibeler yapılan bu manastır binasına taşındıktan sonra, manastır yanına yapılan ve yapımı 1642 yılında tamamlanan kilise, Viyana Piskoposu Anton Wolfrath tarafından Kutsal Joseph'e atfedilerek açılmıştır. Manastıra İtalya'nın Genua ve Turin şehirlerinden 4 rahibe de çağrılarak yerleştirilmiştir. II. Ferdinand'ın karısı Eleonora, 1648 yılında söz konusu manastıra taşınmış ve 1657 yılındaki ölümüne kadar burada kalmış ve sunağın hemen yanına defnedilmiştir. Söz konusu sunak üzerinde bulunan Kutsal Merem ve oğul İsa heykeli, 1647 yılının Temmuz-Eylül ayları arasında Deli Gazi Hüseyin Paşa (ö.1658) komutasındaki Kandiye kuşatması⁶² yarılarak Viyana'ya getirilmiş⁶³ ve oldukça değerli görülen bu hediye, Kayser III. Ferdinand'ın 2 Ocak 1656 tarihli fermanı ile Karmelit manastırına hediye edilmiştir.⁶⁴

→ →

hengesichte des Herzogthum Steyermark, 420.

⁵⁹ Caesars, Staat- und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermark, 375, 420-421.

⁶⁰ Joseph Alois Gleich, *Geschichte der kaiserlich-königliche Stadt Wienerisch-Neustadt*, (Wien: Johann Georg Binz, 1808), 322.

⁶¹ Schimmer, *Das alte Wien*, 24.

⁶² IV. Haçlı Seferinden sonra Venediklilerin eline geçen ve Girit adasının merkezi olan Kandiye şehri, Osmanlı Devleti'nin en zor fethettiği yerlerden birisi olmuş ve bu beldenin fethi yaklaşık 25 yıl (1648-1669) sürmüştür. 1647 yılındaki Kandiye Kuşatması, Venediklilerin Çanakkale Boğazı'nı kapatması, payitahttan yardım gelememesi ve ayrıca payitahttaki karışıklıklardan dolayı Girit'in ihmal edilmesi nedeniyle başarılı olamamıştır. Kandiye şehrinin fethi uzun süren ablukalar sonucunda antlaşma yolu ile 1669 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Kandiye şehrinin fethi için bk. Naîma Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ*, haz. Mehmet İpsirli, (Ankara: TTK Yayınları, 2007), 3: 1108; Evliyâ Çelebi bin Derviş Muhammed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, (İstanbul: YKY Yayınları, 2011), 8: 200-218); Mücteba İlgürel, "Hüseyin Paşa, Deli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 19: 4-6).

⁶³ Habsburglular adına Osmanlı donanmasında görev yapan bazı mühtediler bulunmaktadır. Nitekim onlar sayesinde Habsburglular Osmanlı Devleti hakkında istihbarat toplamaktadırlar. Bu muhbirler arasında Sinan (Juan Briones) ve İngiliz Haydar (Robert Drever), yazdıkları mektuplarla bir taraftan Habsburg imparatoruna bilgi verirken diğer taraftan Cezayir Beylerbeyi ve Kapudan-ı Derya olan Uluç Ali'yi kendi taraflarına kazanmaya çalışmışlardır (Geniş bilgi için bk. Emrah Safa Gürkan, "Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi", *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi* 33, (2012), 173-204). Habsburg İmparatorluğu da bu mühtediler sayesinde Kandiye baskını sırasında kiliselerde olan bazı eşyaları kaçırmış ve onları Viyana'ya getirtmiş olsa gerektir.

⁶⁴ Schimmer, *Das alte Wien*, 25.

Kayser Ferdinand'ın haricinde devlet adamlarının da toplum üzerinde ciddi bir nüfuzu bulunan ve ülke içindeki Protestanlara karşı yürütülen mücadelede her daim desteklerini esirgemeyen Karmelitlere yardım ettiği görülmektedir. Viyana'nın Landstrasse isimli caddesinde yapılan kilise ve manastır bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Nitekim söz konusu dini yapılar Münihli Kaiserstain bölgesi Baronu Franz Ernest'in 36 000 Florin bağışıyla inşa edilmiştir.⁶⁵ 1672 yılında ödemesi yapılan ve 1674 yılında da inşasına başlanan kilise ve manastırda ilk ayın, aynı yılın 15 Ekim tarihinde yapılmıştır. Manastır tarikatın yönetmeliği esasınca manastır iki katlı yapılmış ve içerisine öğrencileri için 34 hücre, 2'şer adet iç koro odası, depo ve yemek odası ve bahçe olacak şekilde inşa edilmiştir.⁶⁶ Ayrıca manastır ve tüm hücrelerin girişinde İncil'den sözler yer almaktadır.

1675 yılında Karmelitler Avusturya'da ilk önderlerini (Prior) seçmiş ve 1 Ocak 1675 yılında bu makama Makarius'u getirmişlerdir. Uzunca bir zaman bu görevde kalan Makarius'tan sonra Johann Philipp Weszdin, Prior Pauliunus unvanıyla 21 Ağustos 1769 tarihinde bahsi geçen makama atanmıştır.⁶⁷ Weszdin, Karmelitlerin misyonunu yaymak için Hindistan'a yolculuk yapmış, Hintçeyi öğrenmiş ve bu dilde gramer, edebi ve arkeolojik eserler kaleme almıştır. Yazmış olduğu bu eserler kendisinden sonraki Karmelitlerin Hindistan'a yolculuklarında önemli bir rehber olarak görülmüştür.

1683 yılında gerçekleşen II. Viyana Kuşatması tarikatın önemini bir kez daha artırmış ve tarikat yöneticisinin emriyle St. Joseph manastırı, Leopoldstadt'taki manastırdan kaçan Karmelitlerin ve diğer tarikatlara mensup Hristiyanların sığındığı bir yer olmuş ve söz konusu manastır hem yaralıların tedavisi hem de gelenlerin bakımı için kullanılmıştır.⁶⁸ Manastırın yanındaki büyük kilise ise Kayser I. Leopold (1658-1705) ve karısı Eleonora'nın Viyana Başpiskoposu Kont Kollonitsch önderliğinde yapılan haç takma merasimine ev sahipliği yapmıştır.⁶⁹ St. Joseph manastırında yapılan son ayın ise 19 Mart 1730 tarihinde Kutsal Joseph Oruç Günü'nde yapılandır. Ancak bu tarihte manastırdaki rahibelerinin sayısı oldukça azdır.⁷⁰

II. Viyana Kuşatması sırasında tarikatın kadın kolunu oluşturan rahibeler, savaş içinde yer almaktan ziyade başka yerlere nakledilerek korunmaya çalışmıştır. Nitekim Wiener Neustadt'taki manastırda kalan rahibeler, söz konusu kuşatmada Tirol eyaletinde bulunan Hall şehrindeki imparatorluk kadın manastırına nakledilmiş, Türklerin şehri terk etmesinden sonra 1684 yılının Ekim ayının 18'inde Neustadt'a geri dönmüşlerdir.⁷¹ Benzer durum 1704 yılında ger-

⁶⁵ Benedikt Pillwein, *Neuester Wegweiser durch Linz und seine Umgebung*, (Linz: Johann Huemer Verlag, 1837), 101.

⁶⁶ Pillwein, *Neuester Wegweiser durch Linz und seine Umgebung*, 101.

⁶⁷ Pillwein, *Neuester Wegweiser durch Linz und seine Umgebung*, 101.

⁶⁸ Schimmer, *Das alte Wien*, 25.

⁶⁹ Pillwein, *Neuester Wegweiser durch Linz und seine Umgebung*, 102.

⁷⁰ Schimmer, *Das alte Wien*, 25.

⁷¹ Gleich, *Geschichte der kaiserlich-königliche Stadt Wienerisch-Neustadt*, 323.

çekleşen Macar ayaklanmaları sırasında da yaşanmış ve rahibeler Viyana'ya nakledilmiş, ancak geriye üç yıl sonra dönebilmiştir.⁷²

Karmelitlerin Habsburg imparatoriçesi Maria Theresia (1740-1780) tarafından da desteklendiği görülmektedir. Theresia 1755 yılında Viyana'dan çağrılan Karmelitler için Zedlitzdorf bölgesinde manastır ve kilisenin yanı sıra bir de darülaceze yaptırılmasını uygun bulmuştur.⁷³ Tarikatın faaliyetleri Avusturya'nın başkenti Viyana'da 1757 yılında Ob der Laimgrube adı verilen bölgede bir sunağın alınması ile devam etmiş ve böylelikle 1692 yılında yapımı tamamlanan manastır "*St. Josef auf der Laimgrube*" olarak anılmıştır.⁷⁴ 1760'lı yıllarda ise Karmelitlerin felsefe dersleri vererek gençlerin eğitime katkıda bulundukları görülmektedir. Oryantalist Philipp Wesdin de yaşadığı küçük bir kasabada felsefe derslerini Çıplak Ayaklı Karmelitlerden almıştır.⁷⁵ Felsefe derslerinin yanı sıra bazı manastırlarda belagat, şiir okuma ve din dersleri de verilmiş ve her manastır hangi alanı ile meşhursa diğer bölgelerden de öğrenci kabul etmiştir.⁷⁶

1784'de kaldırılan Ob der Laimgrube'deki "Zum heiligen Joseph" adlı kilisenin rahibinin Lorenz Altinger olduğu görülmektedir.⁷⁷ Aynı tarihte mevcut bulunan Karmelitlere ait diğer ibadethaneler ve onların yöneticileri şunlardır: In der Leopoldstadt zum heiligen Joseph; Anton Pachner, Trattenbach; Sigmund Stettenhofer, Maria Schutz am Semering; Udalricus Wieser (unbeschuchter karmelit- Çıplak ayaklı rahibeler), Wöllersdorf; Cajetan Schlaeger, Maisbirbaum; Barnabas Kugler.⁷⁸

Karmelit tarikatına destek olan tek hanedan üyesi kadın II. Ferdinand'ın karısı Eleonora değildir. Kontes Colleredo'dan dünyaya gelen dul prenses Maria Antonia Josepha da Karmelitlere destek olmuş ve hatta onların tarikatına girmiştir. Maria, tarikatın St.Teresa öncülüğündeki rahibeler kolu için Avusturya'nın St. Pölten şehrinde bir manastır inşa etmek istemiş ve 5110 Gulden ödeyerek manastır yapılması planlanan yerdeki evleri ve ticarethaneleri satın alarak 1707 yılında buraya gelen Karmelitlere teslim etmiştir.⁷⁹ Ancak manastırın inşasının başlaması Braunschweig-Lüneburg düşesi Christina'nın kızı Eli-

⁷² Gleich, *Geschichte der kaiserlich- königliche Stadt Wienerisch-Neustadt*, 323.

⁷³ Heinrich Hermann, *Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten*, (Klagenfurt: Verlag der J. Leon'schen Buchhandlung, 1853), 2: 275.

⁷⁴ Friedrich Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich unter der Ens*, (Wien, 1835), 1:139.

⁷⁵ Joseph Freiherrn von Hormayr, *Oesterreicher Plutarch, oder, Leben und Bildnisse aller Regenten*, (Wien: Im Verlage bei Anton Doll, 1809), 17-18: 243.

⁷⁶ Yazar Yok, *Auserlesene Litteratur des katholischen Deutschlands*, (Koburg (Coburg), 1788), 1: 368.

⁷⁷ Wiedemann, "Verzeichniss der unter Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster", 6: 321-328; *Verzeichnis der Domstifter und Pfarrer im Erzherzogthume Österreich 1791*, (Wien: Joseph Edlen von Kurzbeck Verlag, 1791), 9; *Oberdeutsche allgemeine Litteraturzeitung: im Jahre 1808*, 24 März 1808, (München, 1808), 539.

⁷⁸ *Verzeichnis der Domstifter und Pfarrer im Erzherzogthume Österreich 1791*, 14- 34.

⁷⁹ Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich*, 49; *Einige Freunden der Geschichte, Darstellung von St. Pölten und seiner Umgegend*, (Wien, Anton Doll Verlag, 1828), 2: 264.

sabeth'e nasip olmuştur. 23 Nisan 1708 tarihinde Hiezing'de İspanya kralı III. Karl ile evlenen Elisabeth, 27 Nisan 1708 tarihindeki Barselona yolcuğunda inşaatın temel taşı koymuş ve manastırın inşası da bu tarihten sonra tam 4 yıl sürmüştür.⁸⁰ 10 Nisan 1712 tarihinde Elisabeth'in de katıldığı açılış törenine Franziskaner, Chorherren tarikatı mensuplarının yanı sıra vakfın başrahibi de eşlik etmiştir. Kilise 10 Haziran 1725 tarihinde Passau bölgesi Piskoposu Kont Dominik von Lamberg tarafından kutsanmıştır.⁸¹ Yaklaşık 70 yıl faaliyetlerine devam eden bu manastır, 1782 yılında askeri akademilere öğrenci yetiştiren eğitim kurumlarına, şaheser durumundaki heykellerle bezeli kilise ise sanat galerisine dönüştürülmüştür.⁸²

1707 yılında Karmelit rahibeler St. Pölten şehrine geldiklerinde günah çıkarma ve vaftiz işlerini yürütmek üzere iki papazı da yanlarında getirmişlerdir. Bu iki rahip, rahibeler için yapılan manastırın yanındaki bir evde kalmış ve Prenses Maria Antonia Josepha Montecuculi onlara eyalet prensi onay verdiği takdirde tarikatın erkek kolu için de bir manastır yaptıracağına dair söz vermiştir.⁸³ 1709 yılında manastır yaptırma girişiminde bulunulmuş, ancak beklenen resmi onay 19 Mart 1756 tarihinde Habsburg imparatoriçesi Maria Theresia döneminde gelebilmiştir. Prenses Montecuculi'nin mirasçısı Kont Colloredo 1757 yılında manastırın inşasına başlamıştır.⁸⁴ 1768 yılında bu manastırda Papaz Martin öncülüğünde ilk dini ayin gerçekleşmiş ve manastırın inşası 1778 yılında bitince de burası onlara verilmiştir.⁸⁵ 1779 yılına kadar faaliyetlerine devam eden bu manastırın ilk yöneticisi papaz Bartholomäus ve daha sonrasında da papaz Benedict olmuştur.⁸⁶ En son 15 Karmelit rahibin de buradan ayrılmasıyla kullanılmayan bu manastır 1782 yılında kısmen liseye dönüştürülmüş ve Fransiskaner tarikatına devredilmiştir. Bu tarihte yayımlanan bazı gazetelerde manastır tarikatlarının kaldırılmaması yönünde yazılar yazılmış ve yüksek din eğitimi verilmesi için onlara olan ihtiyaçtan bahsedilmiştir.⁸⁷ Kayser II. Joseph döneminde Aşağı Avusturya bölgesinde; Mannesdorf, Neustadt, St.Pölten, Yukarı Avusturya eyaletinde; Linz'de bulunan Karmelit rahibeler manastırı, Steiermark ve Krain eyaletinde; Graz am Schlossberg, Graz im Münzgraben, St.Johann bei Herberstein'deki tarikatın ayakkabısız koluna ait manastırlar ile Voitsberg'deki Ayakkabılı kolu, Tirol eyaletinin Linz şehrindeki manastır, Viyana'nın Sterngasse caddesindeki St.Joseph manastırı kapatılmıştır.⁸⁸ Çıplak Ayaklı Karmelitlerin Viyana şehrinde sadece Leopoldstadt'daki manastırı kalmış ve bu manastır da 1831 yılında faaliyetlerine son vermiştir.

⁸⁰ Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich*, 47.

⁸¹ Einige Freunden der Geschichte, *Darstellung von St. Pölten*, 264.

⁸² Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich*, 48.

⁸³ Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich*, 48.

⁸⁴ Einige Freunden der Geschichte, *Darstellung von St. Pölten*, 268.

⁸⁵ Schweickhardt, *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich*, 49.

⁸⁶ Einige Freunden der Geschichte, *Darstellung von St. Pölten*, 266.

⁸⁷ *Augsburgische Ordinari Postzeitung von Staats-, gelehrten, historisch- u. Ökonomischen Neuigkeiten*, 25 April 1782, Nr.99 (Augsburgisches Extra-Blatt).

⁸⁸ Wiedemann, "Verzeichniss der unter Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster", 6: 321-325.

1854 yılında yayımlanan Wiener Zeitung adlı gazetede ‘Linzer Zeitung’ adlı gazetenin haberinden alıntı yapılarak Karmelit tarikatı ve bazı tarikatların belirlenen katedral kardinali ve papazlar eşliğinde baş kardinal tarafından denetlendiği görülmektedir. Gazetede bu denetimin amacının uzlaşılın reformlara ilişkin gerekli tavsiyeleri vermek ve kurallara uyulup uyulmadığını görmek, olarak zikredilmiştir.⁸⁹

Avusturyalı Karmelitler 18. yüzyıl sonunda her ne kadar eski dönemlerdeki gibi gösterişli günler yaşamasa da sonraki dönemlerde münferit olarak tarikatlarına bağlılıklarını korumaya çalışmışlardır. Nitekim 18. yüzyıl sonlarında bazı Karmelitler Karmel Dağı’na geri giderek burada yeni bir kilise inşa etmişler ve söz konusu kiliseyi “Stella Maris” olarak adlandırmışlardır.⁹⁰ Ancak kilisenin faaliyetine başlaması 1836 yılında gerçekleşmiştir. 19. yüzyılın son çeyreğinde ise Avusturyalı Karmelitlerin kutsal mekân olarak kabul ettikleri Karmel Dağı’na hac yolculuğu yaptıkları görülmektedir. Papaz Klinger, Karmel Dağı’ndaki manastırda kaldığında, manastırda kalanların isimlerinin yazıldığı bir defter tutulduğunu ve deftere göre de kendilerinden önce burada Yukarı Avusturyalı hacıların kaldığını görmüş ve kendi gruplarından bir Viyanalı’nın kahve tiryakisi olduğunu, kahve içmek için kahvehaneye girdiğini, ancak bulamadığını ve daha sonra kahvesine kavuşabildiğini aktarmıştır. Ayrıca Klinger yolculuk esnasında Götzen Baal bölgesi rahiplerinin Karmel Dağı’nda bir vaaz yaptıklarından ve kendi müritlerine tarikatlarının nasıl oluştuğunu anlattıklarından bahsetmiştir. Eserde bu durum şu şekilde aktarılmıştır:

“Rahipler insanlara şunları anlattı: İlyas peygamber duasını yaptıktan sonra gökten bir ateş düştü ve kurbanını (İlyas Peygamberi) bu ateş yaktı, sonra İlyas dağın tepesine tırmandı ve kendisine toprağa atıp hizmetkârına şöyle dedi: Yukarı tırman ve denize karşı bak!”. Hizmetçi yukarı çıktı, baktı ve dedi ki: “Ben hiçbir şey görmüyorum!”. İlyas Peygamber ona şöyle dedi: “Yedi kez olduğun yerde dön!”. Yedinci kez dönüşte ise hizmetçi şöyle dedi: “Denizden çıkmış bir el gibi büyük bir bulut görüyorum!”. İlyas Peygamber dedi ki: “Yukarı tırman ve Achab’a şöyle de: “Atlarınızı arabanızın önüne doğru getirin, aşağıya inin, böylelikle yağmur nedeniyle şaşırtmayacaksınız!” Ve gökyüzü bulutlarla kaplandı, rüzgârlar arttı ve şiddetli bir yağmur başladı. İlyas Peygamber ateşten bir araba içinde cennete doğru yükseldi ve ona inananlar Karmel Dağı’nda kaldılar. Bu Peygamberden bu yana bu dağ dünyadan elini eteğini çekmiş, gece-gündüz oruç tutan ve kendilerine verdikleri cezalarla cenneti kazanmayı çalışan sayısız keşiş ev sahipliği yaptı ve böylelikle Karmelit tarikatı bu dağda oluştu”.⁹¹

Karmel Dağı’ndaki bu manastırın tarihi anlatılırken, Müslüman devletler (Eyyûbîler, Fatîmîler ve sonrasında da Osmanlı Devleti) tarafından zarar gördüğü altı çizilerek önemle vurgulanmıştır. Nitekim bu durum sadece Kudüs ya da

⁸⁹ “Zur Tagsgeschichte”, *Wiener Zeitung*, 10 Juni 1854, Nr.139, 1599.

⁹⁰ Orden des Teresianischen Karmel in Deutschland, “Ursprung und Entwicklung des Karmelordens” (Erişim 1 Kasım 2019).

⁹¹ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 156.

Mısır topraklarındaki Hristiyan mabetleri için geçerli değildir. Avrupa'daki birçok mabet için de aynı ifadeler kullanılmıştır. Karmel Dağı'ndaki manastır için ise "Önünde 80 basamak merdiven bulunan ve kalker taşından yapılan bu manastır, 1821 yılında Türk Paşa tarafından harabe haline getirildi"⁹² denmiştir. Bazı kaynaklarda bu iddia destek bulmuş ve tahribatı yapan paşanın ismi Abdullah Paşa olarak zikredilirken⁹³, 1821 yılında yayımlanan Beyrut Gazetesi'nde Akkâ Paşası ve Augsburger Allgemeine Zeitung adlı gazetede ise sadece tahribata değinilmiştir.⁹⁴ Ancak manastırın yıkılma sebebini Carl Ritter, 1821 yılında Yunanistan'da ortaya çıkan ayaklanmalar olarak göstermiş ve Ali Paşa'nın gerçekleştirebilecek bir kuşatma ya da tehlike anında Karmel Dağı'ndaki manastırda bulunan keşişlerin düşman filolarına ve korsanlara sinyal göndereceğini düşündüğünden böyle bir davranışta bulunduğunu belirtmiştir.⁹⁵ Manastırın bu hale gelmesinden oldukça müteessir olan Johann Baptist isimli Roma'dan gelen Karmelit bir keşiş, Avrupa'dan bu manastır içi yardım toplamış ve manastırı ortasında bir kubbe, zemininde mermer olmak üzere yeniden yaptırmıştır. Ana sunak ise zeminden bir hayli yukarda yapılmış ve sol kolunda İsa'nın bulunduğu Kutsal Meryem heykeli de bu sunak üzerine oturtulmuştur. Ayrıca her iki heykel de gösterişli ipek giysiler ile dekore edilmiş ve ellerine de Skapular tutturulmuştur. Yüksek sunağın altında, zeminin birkaç basamak aşağısında Peygamber İlyas'ın kaldığı mağara da, görülecek şekilde inşa edilmiştir.⁹⁶ Birkaç adım yukarıda ise Elyesa Peygamberin mağarası yer almaktadır. Sunaktan ona doğru gelen bir kadın ise peygamberin annesi olarak tasvir edilmiş ve oğlunun yeniden uyanması için yalvaran bir kadın profili olarak resmedilmiştir.⁹⁷ Manastırın kapısından çıkışta sol tarafta, dağın yamacında bir de duvarlarla çevrili bir manastır mezarlığı yapılmıştır. Bu mezarlıkta cesetler, duvarda açılan bir boşluğun içine itilmiş ve daha sonra ağzı kapatılmış ve böylelikle manastırda ölecek olan diğer bir keşişin defnedilmesi daha kolay hale getirilmiştir.⁹⁸ Manastırın ön kısmında ise ekilip dikilen bahçeler yer almaktadır. Denize doğru en dıştaki

⁹² Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 156-157.

⁹³ Alex Carmel, *Geschichte Haifas in der türkischen Zeit: 1516-1918*, (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1975), 74.

⁹⁴ Bayreuther Zeitung, "Schreiben aus Constantinopel", 7 Dezember 1821, Nr. 243, 1051; Augsburger Allgemeine Zeitung, "Türkei", 18 Dezember 1821, Nr.352, 1408.

⁹⁵ Carl Ritter, *Die Sinai-Halbinsel, Palästina und Syrien*, (Berlin: G. Reimer, 1852), 719.

⁹⁶ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 157.

⁹⁷ Kur'anda iki kez (el-En'am 6/86, Sâd 38/48) adı geçen Hz. Elyesa, Ahd-i Atik'te Elişa olarak zikredilmiş ve aktarılanlara göre de MÖ. VIII. yüzyılda yaşamıştır. İslam tarihi kaynaklarında ise Hz. Elyesa, Elyesa b. Ahtûb b. Acûz olarak geçmektedir (Bk. Muhammed b. Cerîr Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, (Kahire: Daru't-Tabaat'il-Misriyye, 1988), 1: 239; Ebu İshak Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, *Arâisü'l-Mecâlis*, (Mısır, 1370/1951), 259; İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil fi't Tarih*, (Beyrut, 1395/1965), 1: 213, Ebû'l Fîdâ İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-nihâye*, (Beyrut, 1966), 2: 4). Annesinin ismi hususunda kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak söz konusu kilisede annesinin resmedilmesinin sebebi; Elyesa Peygamberin küçüklüğünde kötürüm olması ve onu ziyarete gelen İlyas Peygamberden oğlunun sıhhatine kavuşması için dua istemesi, olsa gerektir. Nitekim Hz. İlyas'ın duası kabul olmuş ve Elyesa Peygamber sıhhatine kavuşmuş ve ona tabii olarak ondan Tevrat'ın hükümlerini öğrenmiştir. İlyas Peygamberden sonra da Hz. Elyesa peygamber olarak gönderilmiştir (Bk. İbn Kesir, *El-Bidâye ve'n-nihâye*, 2: 4; M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, (İstanbul: Yeni Şafak Kültür Hizmeti/ TDV Yayınları, 2005), 143-144).

⁹⁸ Klinger, *Reise der österreichischen Pilgerkarawane*, 158.

eğimde ise denizden geçen gemilere sinyal vermek üzere bir kontrol odası yaptırılmıştır.⁹⁹ Günümüzde ise Karmel Dağı'nda 19. yüzyıl ortalarında yapılan Stella Maris Manastırı bulunmaktadır. Manastırın duvarlarını ve tavanını süsleyen, İlyas ve Elyesa peygamberlerin yaşamlarını anlatan resimlerle hem kendi mensuplarını hem de burayı ziyaret edenleri tarikatlarının kutsiyetine inandırmaya çalışmaktadırlar.

Karmelitler; Fransız devrimi, 1803-1805 yılları arasında I. Napolyon önderliğinde gerçekleşen Napolyon hareketi (Napolyon Savaşları) ve 19. yüzyıldaki liberal hareketleri sırasında birçok zorlukla karşılaşmış, ancak günümüzde Batı Avrupa, Ortadoğu, Latin Amerika ve Amerika'da yeniden canlılık kazanmıştır. Avusturya'da ise Çıplak Ayaklı ya da Ayakkabısız Karmelitlerin görüşü benimsenmiş, 1861 yılında rahibe Theresia Böck Linz şehrinde Karmelitlerin yeniden toparlanmasını sağlamıştır.¹⁰⁰ Riedau ve Eferding kasabalarından gelen Karmelit rahibeler, Theresia Böck'ten sonra "Schwestern des III. Ordens Unserer Lieben Frau vom Berge Karmel" (Karmel Dağı'ndaki Sevgili Hanımefendimizin (Annemizin/ Hz.Meryem) Kız Kardeşlerinin 3. Tarikatı) adıyla yeni bir topluluk kurmuştur. 1885 yılında kurulan bu cemiyet devlet ve kilise tarafından tanınmış ve 1906 yılında Karmelitlerin 3. grubu olması yönünde kararname çıkarılmıştır. 1961 yılında Linz'de kurulan bu cemiyet "Marienschwestern vom Karmel" (Karmel Dağı'ndaki Meryem'in Kız Kardeşleri) adını almıştır. 1879- 1977 yılları arasında ise Penzing'de Çıplak Ayaklı Karmelitlere ait bir manastır faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca Aşağı Avusturya (Niederösterreich) eyaletinde yer alan Baden bölgesindeki Mayerling kasabasında söz konusu gruba ait bir manastır bulunmaktadır. Bu manastır 1889 yılında veliaht prens Rudolf'un intihar ettiği imparatorluk av köşkü yerine yaptırılmıştır. 1989 yılı Papalık yıllıklarına göre bu tarikata bağlı 3592 kişi bulunmaktadır.¹⁰¹

Sonuç

Haçlı Savaşları sırasında Filistin'de Hristiyan hacılar ve Haçlı askerleri tarafından kurulan ve adını kuruldukları dağdan alan Karmelit tarikatı, kökenlerini Eski Ahit'teki bazı hükümlere dayandırarak Peygamber İlyas ve Elyesa'nın uygulamalarını devam ettirdiklerini ileri sürmektedirler. Tarikat, münzevi bir hayatı, tefekkürü, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı ve et yememeyi kendilerine temel prensip olarak seçmiş, ancak bu ilkeler zamanla gevşekliğe uğramış ve 16. yüzyıldan itibaren de zaman zaman yeni düzenlenmelere ihtiyaç duyulmuş-

⁹⁹ Günümüzde ise Karmelitler, Karmel Dağı'ndaki manastırda Hz. İlyas'ın heykelini yerleştirmiş ve buranın kutsiyetini devam ettirmek istemişlerdir. Ayrıca 1868 yılında bu coğrafyaya yerleşen Almanlar, II. Dünya Savaşı'na kadar burada kalmışlar ve sonrasında da İngilizler tarafından çıkarılmışlardır. Dağın eteklerinde bulunan bazı hanelerde Almanlara ait bazı alametler görülmektedir.

¹⁰⁰ Karmeliten, "Marienschwestern vom Karmel: Leben in Freundschaft mit Gott", erişim: 12 Haziran 2019, http://www.marienschwestern.at/var/plain_site/storage/original/application/6f15df0b8406244ece9fbc b79951babb.pdf

¹⁰¹ Ökumenisches Heiligenlexikon, "Karmeliterorden", erişim: 8 Haziran 2019, <https://www.heiligenlexikon.de/Orden/Karmeliter.htm>

tur.

Karmelit tarikatının kurulduğu yer ve kuruluş zamanı üzerinde durulacak bir mevzudur. 1100 yılında Haçlıların eline geçen Hayfa şehrinde bulunan Karmel Dağı, III. Haçlı Seferi öncesinde jeopolitik bir konuma sahip olduğundan tarikatın kuruluş yeri için en uygun nokta olarak görülmüştür. Ayrıca tarikat mensuplarının büyük bir kısmının Haçlı askeri olması, kuruluş amaçlarının dinî bir unsurdan ziyade Müslümanlara karşı yürütülecek askeri bir savunma sistemi olduğunu da göstermektedir. Nitekim 19. yüzyıl başlarında gerçekleşen Yunan İsyanı sırasında bölge valisinin Karmelitlerin manastırını yıktırması, Karmelitlerin düşman kuvvetlerine yardım edeceği inancından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda aynı yüzyılda Karmel Dağı'nın Hristiyan hacıların ve bazı şövalyelerin uğrak noktası olması, duydukları ya da gördükleri birçok hadiseyi seyahatnameleri aracılığı ile Hristiyan camiaya iletmeleri, Kudüs üzerindeki emellerinden vazgeçmediklerini gösteren somut belgelerden biri olsa gerektir.

Kudüs'ün Selahaddin-i Eyyubî tarafından fethi sonrasında Hayfa şehrindeki kale duvarlarını yıktırması, Karmel Dağı'nı ve dağda bulunan sinyal kulesinin önemini artırmış, görünürde münzevi bir hayat süren Karmelit keşişlerin Haçlılar ve Hristiyanlık için sorumluluk almalarını gerekli kılmıştır. Nitekim görevlerini 1238 yılına kadar yapan bu keşişler, Haçlıların aldığı yenilgilerden bir hayli etkilenerek faaliyetlerini Avrupa'ya devam ettirmeye karar vermişler ve kurallarını da Avrupa şartlarına göre yeniden düzenlemişlerdir.

Karmelit tarikatı gibi Haçlı ruhu üzerine kurulan tarikatlar, genellikle savaş ortamından beslenerek kendilerini kabul ettirmişlerdir. Özellikle Otuz Yıl Savaşları, söz konusu tarikata arzu ettiği ortamı sağlamıştır. Örneğin Habsburg imparatoru Kayser II. Ferdinand'la tarikatın yakınlaşması, faaliyetlerine başlamaları ve günümüzde dahi az da olsa üyelerinin Avusturya topraklarında bulunması, imparatorun Weissen Berg Savaşı'nda Protestan Bohemyalılara karşı yürüttüğü mücadele ile olmuştur. 1683 yılında gerçekleşen II. Viyana Kuşatmasını da Haçlı Savaşları gibi gören Karmelitler, bir kez daha Müslümanlara karşı savaşma şansı yakalamış ve kendi dindaşlarını manastırlarda misafir ederek Türklerle karşı savaşan yaralı askerlerin tedavilerini üstlenmişlerdir. Bu bağlamda Karmelitler, Haçlı Seferleri ve Osmanlı Devleti döneminde Müslümanlara, Protestan ve Katolikler arasındaki sürtüşmelerde ise Protestanlara karşı mücadelede önemli bir rol oynamıştır.

Karmelitlerin günümüzde dahi Karmel Dağı'nı ve burada bulunan kiliseyi ana merkez olarak kabul etmeleri, Kudüs'ü ele geçirme arzusundan vazgeçmediklerini gösteren önemli bir husus olsa gerektir. Bu iddiayı kuvvetlendirmek ve Haçlı Seferleri döneminde kurulan Hristiyan tarikatların gerçek yüzlerini görebilmek için kuruluş dönemleri ile birlikte Avrupa'daki faaliyetlerinin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca Karmelitlerin ve diğer Haçlı Hristiyan tarikatlarının Avrupa'da hangi devletler tarafından himaye edildiğini göstermesi açısından bu tarz çalışmaların yapılması mühimdir. Zira 19. yüzyılda Hayfa şehrine yerleşme-

ye başlayan, ancak İngilizlerin zoruyla bu şehirden ayrılan Almanların “*Seni unutursam ey Kudüs, sağ elimi unutayım*” şeklinde bazı ibareleri evlerinin kapılarının üstüne kazımaları üzerinde durulacak bir meseledir. Bu bağlamda halihazırda Avusturya’da faaliyet gösteren Karmelitlerin kutsal topraklarda kalabilmek için dini kendilerine bir kamuflaj olarak kullandığı ve kendi ülkelerine ve Papalık Kurumu’na zaman zaman bilgi verdikleri, oradaki mevcudiyetlerini muhafaza edebilmek için de ülkelerinden yardım aldıkları bilinen bir gerçektir.

Kaynaklar

- » Andreas Raetz - Nikolaus Weis, *Leben der heiligen Gottes*, Mainz: Verlag von Franz Kirchheim, 1855.
- » *Augsburger Allgemeine Zeitung*. “Türkei”. 18. Dezember 1821. Nr.352. 1408.
- » Augsbürgische Ordinari Postzeitung von Staats-, gelehrten, historisch- u. Ökonomischen Neuigkeiten. 25 April 1782. Nr.99 (Augsburgisches Extra-Blatt).
- » Aykut, Dursun Ali. “Dini Bir Fenomen Olarak Kendini Kırbaqlama veya Flagellant Hareketi”. *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*. ed. Alim Yıldız. 1/ 517-530. Sivas, 2010.
- » Barth, Reinhard. *Die Chronik der Kreuzzüge*. München: Chronik Verlag, 2003.
- » *Bayreuther Zeitung*. “Schreiben aus Constantinopel”. 7. Dezember 1821. Nr. 243.
- » Bilge, Mustafa L. “Hayfa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/41-43. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- » Brendel, Richard. *Die Schlacht am weißen Berge bei Prag*. Halle: Hermann Gesenius, 1875.
- » Buchner, Andreas. *Geschichte von Baiern*. Band 6/1. München: In Commission bei Georg Franz, 1838.
- » Caesars, Julius. *Staat- und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermark*. Band 7. Graz: J.G. Weingand und Franz Ferstl, 1788.
- » Carmel, Alex. *Geschichte Haifas in der türkischen Zeit: 1516-1918*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1975.
- » Dukas. *Bizans Tarihi*. çev. Vladimir Mirmiroğlu. İstanbul, 1956.
- » Ekkehard von Aura. Die Chronik des Ekkehard von Aura (nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae). çev. W. Pflüger. Leipzig, 1893.
- » Es-Sa’lebi, Ebu Ishak Ahmed b. Muhammed. *Arâisü’l Mecâlis*. Mısır, 1370/1951.
- » Evliyâ Çelebi bin Derviş Muhammed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff. 8. Cilt. İstanbul: YKY Yayınları, 2011.
- » Geusau, Anton von. *Geschichte der Stiftungen, Erziehungs- und Unterrichtsanstalten in Wien*. Wien, 1803.
- » Gleich, Joseph Alois. *Geschichte der kaiserlich- königliche Stadt Wienerisch-Neustadt*. Wien: Johann Georg Binz, 1808.
- » Gürkan, Emrah Safa. “Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi”. *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi* 33 (2012), 173-204.
- » Hermann, Heinrich. *Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten*. 2.Cilt. Klagenfurt: Verlag der J. Leon’schen Buchhandlung, 1853.
- » Hormayr, Joseph Freiherrn von. *Oesterreichischer Plutarch, oder, Leben und Bildnisse aller Regenten*, Band 17-18. Wien: Im Verlage bei Anton Doll, 1809.
- » İbn Kesîr, Ebü’l Fidâ. *El-Bidâye ve’n-nihâye*. 2. Cilt. Beyrut, 1966.
- » İbnü’l-Esîr. *El-Kâmil fi’t Tarih*. 1. Cilt. Beyrut, 1395/1965.
- » İlgürel, Mücteba. “Hüseyin Paşa, Deli”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/ 4-6. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- » Janitsch, Aemilian. *Geschichte der Entstehung und des Wachstums der deutsch-österreichischen Monarchie*. Wien, 1807.
- » Karakuş, Nadir. “Miladî XII. ve XIII. asırda Dimaşk ve Haçlılar”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2018), 189-213.
- » Karmeliten, “Marienschwestern vom Karmel: Leben in Freundschaft mit Gott”, erişim: 12 Haziran 2019, http://www.marienschwestern.at/var/plain_site/storage/original/application/6f15df0b8406244ece9fbc79951babb.pdf
- » Katholische (catholische) Blätter für Glaube, Freiheit und Gesittung (29 August 1860). ed. Katholischen Central-Verein in Linz. Linz: Huemer’s Uwe und Panner, 1860.

- » *Kitâb-ı Mukaddes*. Erişim 3 Kasım 2019. <https://www.kutsalkitap.org/online-incil-oku/>
- » Klein, Anton. *Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark*. Band 5. Wien: Mechitaristen Congregations Buchhandlung, 1842.
- » Klinger, Norbert. *Reise der österreichischen Pilgerkarawane nach dem heiligen Lande im Jahre 1870*. Wien: Verlag der Marien- Anstalt in Linz, 1871.
- » Köksal, M. Asım. *Peygamberler Tarihi*. 1-2. Ciltler. İstanbul: Yeni Şafak Kültür Hizmeti/ TDV Yayınları, 2005.
- » *Kutsal Kitap*. "Karmel". Erişim 11 Haziran 2019. <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/>.
- » Müneccimbaşı Ahmed ibn Lütfullah. *Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (Câmiü'd-düvel)*. çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul: Akdem Yayınları, 2014.
- » Naîma Mustafa Efendi. *Târih-i Na'îmâ*. haz. Mehmet İpşirli. 3. Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 2007.
- » *Neues bayerisches Volksblatt*. "Karmel und Babylon". 28 August 1869. Nr.235.
- » *Oberdeutsche allgemeine Literaturzeitung*: im Jahre 1808. 24 Maerz 1808. München 1808.
- » Orden des Teresianischen Karmel in Deutschland, "Ursprung und Entwicklung des Karmelordens". Erişim 1 Kasım 2019. <https://www.karmelocd.de/geschichte-und-spiritualitaet/geschichte/>.
- » Orden des Teresianischen Karmel in Deutschland. "Ab 1238- Rückkehr der Eremiten nach Europa". Erişim 2 Kasım 2019. <https://www.karmelocd.de/geschichte-und-spiritualitaet/geschichte/>.
- » Ökumenisches Heiligenlexikon. "Karmeliterorden". Erişim: 8 Haziran 2019. <https://www.heiligenlexikon.de/Orden/Karmeliter.htm>.
- » Pillwein, Benedikt. *Neuester Wegweiser durch Linz und seine Umgebung*. Linz: Johann Huemer Verlag, 1837.
- » Quix, Christian. *Geschichte des Karmeliten-Klosters der Villa Harna*. Aachen: Kommission bei J. Mayer, 1835.
- » Ritter, Carl. *Die Sinai-Halbinsel, Palästina und Syrien*. Berlin: G. Reimer, 1852.
- » Rosenberg, Alfred. *Handbuch der Romfrage*. Band I, München: Hoheneichen Verlag, 1940.
- » Sa'deddin Efendi. *Tâcü't-tevârih*. 1. Cilt, İstanbul, 1279.
- » Schimmer, Gustav Adolph. *Das alte Wien*. XI.- XII. Heft, Wien: Druck und Verlag von C.C. Zamarski, 1856.
- » Schweickhardt, Friedrich. *Darstellung des Erzherzogthums Oesterreich unter der Ens*. Erster Band. Wien, 1835.
- » Sohn-Kronthaler Michaela. "Feminisierung des kirchlichen Personals? Entwicklungen und Beobachtungen am Beispiel religiöser Frauengenossenschaften in österreichischen Diözesen im langen 19. Jahrhundert". *Feminisierung oder (Re-)Maskulinisierung der Religion im 19. und 20. Jahrhundert*. ed. Michaela Sohn-Kronthaler. 78-113. Wien: Böhlau Verlag, 2016.
- » Spalding, Karl August Wilhelm. *Geschichte des kristlichen Königreichs Jerusalem*. Berlin, 1803.
- » Sturm, Karl. *Geschichte des Protestantismus in dem österreichischen Kaiserstaat*. 1.Cilt. Leipzig:Verlag von Otto Wigand, 1862.
- » Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*. 1. Cilt. Kahire: Daru't- Tabaat'il-Misriyye, 1988.
- » Teresianischer Karmel in Österreich. "Biographie von Teresa". Erişim 8 Haziran 2019. <http://www2.karmel.at/content/view/full/10932>.
- » Verzeichnis der Domstifter und Pfarrer im Erzherzogthume Österreich 1791. Wien: Joseph Edlen von Kurzbeck Verlag, 1791.
- » *Vierter Bericht über das Museum Francisco-Carolinum*, 4: XXXIV. Linz: Buchdruckerei des Friedrich Eurich, 1840.
- » Voigt, Mikuláš Adaukt. *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen*. 4. Band. Prag: Im Verlag der Gerlischen Buchhandlung, 1787.
- » Vorstände des Vereines zum Besten des Heiligen Landes. *Das Heilige Land*. Köln: J.P. Bachem, 1861.
- » Wiedemann, Theodor. "Miscelle (Verzeichniss der unter Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster)". *Oesterreichische Vierteljahrsschrift für katholische Theologie*. ed.Theodor Wiedemann. 6: 321- 329 Wien: Wilhelm Braumüller Verlag, 1867.
- » *Wiener Zeitung*. "Zur Tagsgeschichte". 10 Juni 1854. Nr.139.

- » Winklern, Johann Baptist von. *Chronologische Geschichte des Herzogthums Steyermark*, Gratz (Graz): Franz Ferstl Verlag, 1820.
- » Yazar Yok. "Einführung des Karmeliten-Ordens in Oesterreich und Ursprung ihres ersten Klosters in Wien". *Sonntags-Blatt*. 26 August 1860. Wien: Ludwig Mayer, 1860.
- » Yazar Yok. "Karmeliter". *Allgemeine Realencyklopädie oder Conversationslexikon für alle Staende*. 8:343-344. Regensburg: Verlag von Georg Joseph Manz, 1870.
- » Yazar Yok. Auserlesene Litteratur des katholischen Deutschlands, Band 1. Koburg (Coburg), 1788.
- » Yazar Yok. Kurtze und ausführliche Beschreibung von Herrührung, Erbau- und Benennung die kaiserliche Haupt- und Residenz- Stadt Wien. Wien: Adam Damer Verlag, 1716. Neues bayerisches Volksblatt. "Karmel und Babylon". 28 August 1869. Nr.235..